

SZEMLE

Nemzeti és etnikai kisebbségek története

Az európai jelenkori történelem: a nemzeti történelmeken való felülkerekedéstől a világ megírásának jövőjéig

Spohr Readman, Kristina: Contemporary History in Europe: From Mastering National Pasts to the Future of Writing the World = Journal of Contemporary History, 2011. július, 46. évfolyam, 3. szám, 506-530. p.

Tanulmányában Readman megkísérli feltérképezni a jelen (a jelenkori történelem) jellemzőit, megkülönböztető ismérveit. Célja megvalósításához a franciák, a németek és a britek „jelenkorinak” kikiáltott, az elmúlt kilencven évet átölelő történelmének fejlődését hasonlítja össze. Javaslatokat is tesz arra, miként választható el a „jelenkoriság” a múlt történetétől, és érvekkel alátámasztva hangsúlyozza a jelenkor történelmének jelentőségét a történelemtudomány szélesebb keretein belül, illetve a társadalmi vonatkozásokban.

A hidegháború befejeződését és a Szovjet birodalom felbomlását követően számos kelet-európai ország (köztük a különösen emlékezetes Kelet-Németország) több évtizedes dokumentációja került napvilágra, válogatott nyugati dokumentumokkal együtt. A korábban hozzáférhetetlen iratok áradata teljesen új fejezetet nyitott a historiográfiában. A történelem hirtelen valós idejű („real time”) lett. Elég egy pillantást vetni a hidegháború utáni első évtizedben és az után a keletkezett szakirodalomra ahhoz, hogy lássuk, milyen sokan éltek a lehetőséggel, hogy tanulmányozhatják a közvetlen közelmúltat. Az első és második világháború utáni időszakhoz hasonlóan azonban a hidegháború utáni gyökeres változások is előtérbe állították a történész kutatása tárgyával szemben fenntartott – időbeli és ideológiai – távolságának problémáját.

A nagy történelmi változásokhoz hasonlóan az 1989-1991-es eseményeket is követő társadalmi, politikai és kulturális változások, különösen az 1980-90-es évek technológiai (digitális és internetes) forradalmával kiegészítve, korábban sosem tapasztalt mértékben biztosítottak a kutatóknak „rálátást” a huszadik század eseményeire, és teljesen újszerű szempontokkal, eszközökkel gazdagították eszköztárukat. Az állandó áramlásban, változásban lévő világ és tudomány élménye nyomán egy sokkal öregebb, szélesebb körű szakmai vita kapott újra lángra a „jelenkori történelem”

fogalmának értelmezéséről, gyakorlásának, kutatásának mikéntjéről, a hatáiról.

Readman fontosnak tartja megemlíteni, hogy a „kortárs történelem” intézményesítése és elfogadása akadémiai körökben még meglehetősen friss fejleménynek számított a tanulmánya által tárgyalt időszakban, és hogy ezek a folyamatok szorosan kötődtek a sajátos nemzeti körülményekhez. A jelenkori történelemírás Európa számos országában szolgálta a világháborúk utáni államok demokráciaépítő törekvéseit, mert felismerte: a politikai és egyéni döntéshozás háttérében a közelmúlt teljes megértése kellett hogy álljon. Az 1950-es évektől kezdődően aztán elsősorban a második világháború és a náciizmus váltak a magukat jelenkori történetíróknak nevező kutatók fő témájává. Az elmúlt húsz év során azonban a „múlt-on való felülemelkedés” *nemzeti* megközelítését fokozatosan felváltotta annak a fejlődési iránynak a felismerése, amely a világ társadalmainak és államainak egyre intenzívebb, öngerjesztő folyamat során megvalósuló integrálódása irányába mutat. Readman véleménye szerint a kortárs történetészeknek ezen utóbbi jelenségre kellene összpontosítaniuk.

A tanulmány, melynek vonatkozási pontjai Nagy-Britannia, Franciaország és Németország, három fő célt valósít meg: a kiindulási alapok megteremtéséhez a szerző először a jelenkori történelem természetének és helyzetének alakulását mutatja be a történelemtudomány tizenkilencedik századi, növekvő szakmai megismerésének összefüggésében. Másodjára a kortárs történelem 1945 utáni megjelenésének körülményeit vizsgálja, és választ keres a kérdésre: a mindenkori kortárs történetírás miért ágyazódott be kezdetben olyan mélyen a nemzetközpontú felfogásba, és miért nem szabadult ezen kötöttségéből oly hosszú időn keresztül? Végül Charles Maier és Geoff Eley történelemértelmezését veszi górcső alá Readman, és Geoffrey Barraclough majd’ hatvan éves elméletét újragondolva kísérlete tesz a jelenkori történelem hivatkozási pontjainak újraértelmezésére. Arra a végkövetkeztetésre jut, hogy a jelen történelemkutatóinak túl kell lépnie a múlt rég meghaladott, nemzetközpontú értelmezésén, és „in medias res”, a rendelkezésükre álló, modern eszközök alkalmazásával kell „megírniuk a világot”, a mai valójában. A jelen történéseinek sokkal kevésbé Európa-központú, határozottan nemzetközibb, globálisabb megírására van szükség.

Dézi Tímea